

Thorsten Borrying Olesen

Den svære dans. Danmark og det europæiske samarbejde

Gads Forlag, København, 2022, 432 s.

Lise Rye

Professor i europeisk samtidshistorie, NTNU

lise.rye@ntnu.no

Den svære dans ble lansert i forbindelse med 50-årsmarkeringen for Danmarks folkeavstemning om medlemskap i EEC, høsten 2022. Professor i dansk og europeisk historie ved Aarhus Universitet, Thorsten Borrying Olesen, hadde på det tidspunkt fire tiår med forskning bak seg. Det bærer boken preg av. Olesen har bidratt vesentlig til den historiefaglige forskningen på felter som dansk utenrikspolitikk, nordisk samarbeid og den europeiske integrasjonens historie. I *Den svære dans* kommer mye av dette sammen i en fremstilling som spenner bredt og lodder dypt, og som for norske lesere er en påminnelse om at det er mange Annerledesland der ute.

Andre anmeldere har alt slått fast at denne boken vil bli et standardverk i dansk europapolitikk etter den andre verdenskrigen.¹ Jeg vil supplere den vurderingen, med å peke på at Olesens bok også gir viktige perspektiver på Norges forhold til internasjonalt samarbeid og integrasjon i samme periode. Én grunn til dette er at boken viser noe av mangfoldet i den europeiske integrasjonen, slik den har utviklet seg de siste 30 årene. I en folkeavstemning i juni 1992 sa et flertall av den danske befolkningen nei til Maastricht-traktaten om opprettelse av en europeisk union. For EU var det aldri aktuelt å la Danmark blokkere overgangen fra EF til EU. Løsningen ble Edinburgh-avtalen fra desember samme år, som ga Danmark unntak fra deler av EU-samarbeidet på fire områder: forsvarssamarbeid, økonomisk og monetær union, justis- og innenrikspolitikk og unionsborgerskap. Danmarks EU-medlemskap med forbehold er, på samme måte som vår egen EØS-tilknytning, et av etter hvert mange eksempel på at integrasjon ikke kan reduseres til et spørsmål om medlemskap i EU eller ikke. Boken utvider derfor vår forståelse av hva europeisk integrasjon er.

Boken gir samtidig ny kunnskap om hvordan 50 år på innsiden av EU har artet seg for et land som ikke er så ulikt vårt eget. Da Danmark og Norge skilte lag med hensyn til EF i 1973, var ulike næringsstrukturer en viktig del av forklaringen. De to landene hadde allikevel mye til felles, i egenskap av å være småstater uten nevneverdig interesse for integrasjon som et grunnleggende politisk prosjekt, med en egen tilnærming til arbeidsliv og velferd, og hvor spørsmålet om forholdet til EF splittet både politiske partier og befolkningen. Historien om

1. Etwil, P. (2022, 2. november). Den svære dans. <https://www.historie-online.dk/boger/den-svaere-dans>.

Danmark i EF/EU gir et innblikk i hva et lite nordisk land har kunnet oppnå på innsiden av EU, og i hva det har kostet. Den dokumenterer det kontinuerlige arbeidet for å balansere effektivitet og legitimitet, og den viser hvordan og hvorfor danskernes forhold til EU har endret seg over tid.

Boken er en analyse av Danmarks forhold til europeisk samarbeid og integrasjon slik det har utviklet seg fra 1945 og frem til i dag. Og forholdet *har* utviklet seg. Folkebevægelsen, som med fire mandater ble største danske gruppe ved europaparlamentsvalget i 1979, mistet for eksempel sitt eneste sete ved valget i 2019, og var i debatten om avskaffelse av forsvarsforbeholdet våren 2022 «kun en skygge av sig selv» (s. 345). Ambivalensen i Danmarks forhold til EEC/EF/EU er samtidig en konstant som har gitt seg uttrykk i at tre av de ni europapolitiske folkeavstemningene som har blitt holdt i landet siden 1972, har endt med nei til ytterligere integrasjon. For Olesen er det en sentral ambisjon å diskutere og forstå den vedvarende dobbeltheten i Danmarks forhold til Europa – dens «historiske rødder og modsatrettede rasjoner» (s. 13).

I det norske ordskiftet kan en tidvis høre at Norge klarer seg fint uten EU. Ja, noen går så langt som å hevde at «det er ingenting vi ikke klarer bedre uten EU».² Olesen har ingen slike illusjoner. Hans utgangspunkt er at Danmark deler skjebne med EU, og at det fortsatt ville være saken om danskene skulle gjøre som britene, og forlate unionen. Årsaken er at EU «grundlæggende tegner Europa» samtidig som det globale systemet er i oppbrudd, politisk, økonomisk og verdimesig (s. 9). Danmarks historie har alltid vært tett forbundet med Europas – «Det var den på Christian 4.s tid, det var den under Anden Verdenskrig, og det er den i dag» (s. 359). Det praktiske utslaget av dette premisset er at han gjennomgående setter analysen av dansk utvikling inn i en større tidsmessig og romlig sammenheng. Den systematiske kontekstualiseringen er et vellykket grep, som blant mye annet tydeliggjør hvordan dansk europapolitikk var en reaksjon på utviklingen utenfor landets grenser, og hvorfor debatten om dansk medlemskap i EF ble preget av slagord som «Dansk jord på danske hender» (s. 144). Antityske referanser spilte i det hele tatt en stor rolle i dansk debatt om europeisk integrasjon helt frem til 1990-tallet.

Olesens bok reiser spørsmål som alle europeere må forholde seg til. Er vi best stilt gjennom å agere i et europeisk fellesskap, eller kan vi navigere mer uavhengig og fleksibelt som individuelle nasjonalstater? Og tør vi satse på at unionen, med all sin kompleksitet og sine indre motsetninger, kan holde sammen? I bokens siste kapittel griper han tilbake til disse spørsmålene, med betraktninger som heldigvis er både nyanserte og nøkterne. Selv har han liten tro på at det 21. århundrets grenseoverskridende problemer lar seg løse ved å trekke seg tilbake til nasjonalstatene. Han underbygger dette med eksempler fra områder som klima og sikkerhetspolitikk, som både har vist behovet for, og til en viss grad også styrken i, felleseuropeisk agering. Men utviklingen har også vist behovet for en grunnleggende reform som kan gjøre EU mer demokratisk og mer transparent, som kan styrke unionens legitimitet, og derigjennom også dens effektivitet.

Veien til disse avsluttende refleksjonene er lang, og den *er* tidvis tung, for det er en svært grundig, empirisk drevet analyse vi her har å gjøre med. Du skal derfor være godt innsatt i dansk europapolitikk for fullt ut å kunne verdsette noe av den informasjonen som legges frem. Selv opplevde jeg andre del av Danmarks svære dans med Europa som mer original og spenstigere i strukturen enn den første, og jeg skal avslutningsvis peke på noen grunner til det.

2. Løvold, L.B. (2023, 6. mai). Det beste er et Norge utenfor EU. *Dagsavisen*. <https://www.dagsavisen.no/debatt/2023/05/06/det-beste-er-et-norge-utenfor-eu/>.

På ett nivå handler det om at analysen av perioden etter 1972 viser interessante utviklings-trekk. Én slik utvikling er at tradisjonelle holdninger til EU har endret seg. Venstrefløyen har fra 2000-tallet fått varmere følelser for unionen, fordi den blir betraktet som et redskap for å håndtere globale utfordringer som ligger venstresidens hjerte nær. Euroskepsis har i samme periode blitt høyrefløyens domene, drevet frem av motstand mot globalisering, innvandring og tap av nasjonal suverenitet. I Danmark blir ikke EU lenger oppfattet som et neolibera-
 lalt prosjekt, men som en politisk arena som venstrefløyen i økende grad prøver å påvirke (s. 363).

Det handler også om perspektiv og balanse. Olesens analyse gir god innsikt i hvordan EU-medlemskapet har påvirket Danmark. Han viser for eksempel hvordan Danmark organiserte seg politisk og administrativt for å sette seg bedre i stand til å påvirke, gjennomføre og koordinere europapolitikken, hvordan medlemskapet har påvirket forholdet mellom regjeringen og Folketinget, og hvordan de danske forbeholdene har lagt føringer for dansk europapolitikk etter at Maastricht-traktaten trådte i kraft i 1993. Men han viser også hvordan Danmark har preget EU, med miljøpolitikk og utvidelsespolitikk og landets nei til Maastricht-traktaten som sentrale eksempler.

Boken løftes videre av en gjennomgående bruk av begrepspar som legitimitet og effektivitet, og europeisering og danmarkisering. Til tross for de danske forbeholdene er Danmark i dag mer europeisert enn noensinne. Dette skyldes EUs rolle som medlovgiver i Danmark, og at det indre marked i stor grad er realisert og fungerer. Motvekten til denne utviklingen er danmarkiseringsprosessen, som handler om å håndheve og beskytte den nasjonale suvereniteten, gjennom den nasjonale forvaltningen av europapolitikken og gjennom forbeholdene fra Edinburgh-avtalen. Olesen er også nøye med å påpeke historiens relevans for samtiden, som for eksempel spørsmålet om Ukrainas forhold til EU, som i 2014 utløste Russlands annektering av Krim.

Som et siste moment vil jeg nevne Olesens presise, tidvis skarpe, men aldri pompøse språk. Det er ikke så rart, sier han, at forholdet til Europa innimellom har vært så vanskelig å håndtere – det er fordi det berører samfunnets store spørsmål, som økonomisk modernisering, velferd, sikkerhet og suverenitet, fremover også i stor grad klimaomstillingen. Integrasjon omfatter spørsmål hvor befolkningen tradisjonelt har ulike syn. Da blir holdningene til integrasjon intense og til tider polariserende.

Den svære dans er en påkostet bok, med harde permer, tykt papir og fine illustrasjoner (se for eksempel Hans Bendix sin strålende plakat fra valgkampen i 1972). Den er et herk å dra på, tung og kantete som den er, men den gir mye igjen for strevet. I et land hvor EU-tilknytningen beskrives både som en husmannskontrakt og som et privilegert partnerskap, kan det være greit å vite at det danske medlemskapet betraktes både «som et B-medlemskap» og «en nødvendighed, der skal værne om dansk selvstændighed» (s. 9). Og for dem som synes norsk europadebatt er hard, er det muligens en trøst at det har gått enda hardere for seg andre steder. Sammenstøtene mellom politi og borgere på Nørrebro i forbindelse med den danske folkeavstemningen om Edinburgh-avtalen i mai 1993 var ifølge Olesen «den værste konfrontation mellom politi og borgere siden Anden Verdenskrig, og det var første gang, politiet hadde affyret skarpe skud direkte mod demonstranter» (s. 273).